

MATEUSZ SZYMURA

ORCID: 0000-0001-7146-8477

Uniwersytet Wrocławski
mateusz.szymura@uwr.edu.pl

George Joseph Bell (1770–1843): ostatni szkocki pisarz instytucjonalny

Wstęp

Opisując sylwetki szkockich pisarzy instytucjonalnych¹, nie sposób uciec przed pewnymi porównaniami. Przyznając palmę pierwszeństwa autorowi pierwszego z owych dzieł, nazywanego szkockim Grocjuszem, wicehrabiemu Stair², nie można jednocześnie zapominać ani o roli lorda Banktona³, który wzbogacił analizę szkockiego systemu prawnego o porównania do rozwiązań kontynentalnych oraz angielskich, ani o wpływie Johna Erskine’a, który do wspomnianej już metody komparatystycznej dodał refleksję naukową⁴. Na tym tle wyjątkowe miejsce przypadło George’owi Josephowi Bellowi — profesorowi prawa szkockiego na Uniwersytecie w Edynburgu oraz autorowi dwóch ostatnich dzieł instytucjonalnych.

¹ O roli pisarzy instytucjonalnych w szkockim systemie prawa prywatnego oraz przyczynach, które sprawiły, że ich dzieła cieszyły się rewerencją szkockiej palestry i judykatury w sposób umożliwiający uzyskanie przez nie statusu subsydiarnego źródła prawa, zob. więcej J.W. Cairns, *Institutional Writings in Scotland Reconsidered*, [w:] *New Perspectives in Scottish Legal History*, red. A. Kiralfy, H.L. MacQueen, London 1984; K. Luig, *The Institutes of National Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, „Juridical Review” 17, 1972.

² James Dalrymple (1619–1695) — szkocki adwokat, nauczyciel akademicki, lord prezydent Sądu Sesji oraz autor pierwszego dzieła instytucjonalnego *The Institutions of the Law of Scotland, deduced from its Originals and collated with the Civil, Canon and Feudal Laws and with the Customs of neighboring Nations* (Edinburgh 1681).

³ Życie i twórczość Andrew MacDoualla, lorda Banktona zob. M. Szymura, *Adwokat, sędzia, pisarz instytucjonalny: życie i twórczość Andrew MacDoualla, lorda Banktona (1685–1760)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 73, 2021, nr 1, s. 171–179.

⁴ O działalności Johna Erskine’a zob. M. Szymura, *John Erskine z Carnock (1695–1768): adwokat, profesor Uniwersytetu w Edynburgu, pisarz instytucjonalny*, „Prawo” 332, 2021, s. 25–36.

Wydane początkowo odpowiednio jako podręcznik akademicki *Instytucje* oraz jako traktat o prawie upadłościowym *Komentarze* uzyskały z czasem wyjątkową rangę dzieł instytucjonalnych, ich autor zaś na gruncie szkockiego systemu prawnego uzyskał wyjątkową pozycję autora dzieł, które podsumowały pewien etap rozwoju systemu prawnego oraz które miały tworzyć podstawę wykształcenia kolejnych pokoleń prawników. Tym samym interesujący nas jurysta dokonał łącznie tego, co udało się Accursiusowi⁵ oraz Gajusowi⁶, choć oczywiście w skromniejszej skali szkockiego systemu prawnego.

1. Młodość i najbliższa rodzina Bella

Przyszły pisarz instytucjonalny George Joseph Bell urodził się w ostatniej dekadzie marca 1770 roku w Edynburgu jako trzeci syn wielbnego Williama Bella, duchownego Kościoła episkopalnego⁷. Ojciec Bella, który początkowo administrował parafią w Dourne⁸, z czasem został przeniesiony do Edynburga, gdzie zmarł, gdy przyszły pisarz instytucjonalny miał dziewięć lat⁹.

Najstarszym bratem G.J. Bella był Robert Bell — prawnik, Pisarz Sygnetu (Writer to the Signet¹⁰) oraz autor kilku dzieł prawniczych dotyczących najmu

⁵ Franciscus Accursius (1182–1263) — włoski jurysta i najwybitniejszy przedstawiciel średniowiecznej szkoły prawniczej glosatorów, który dorobek szkoły podsumował w swoim wiekopomnym dziele *Glossa Ordinaria* (1228).

⁶ Gaius (130–180) — rzymski jurysta i autor wiekopomnego dzieła, podręcznika prawa rzymskiego o tytule *Institutiones*. Odkryty w 1816 r. w Weronie rękopis (palimpsest) sprawił, że podręcznik ten, na którym wzorował się Justynian, jest jedną z niewielu zachowanych w całości ksiąg dotyczących prawa rzymskiego pochodzących z okresu klasycznego. Więcej o odkryciu rękopisu, ale także o jego znaczeniu dla zachodniej myśli prawniczej zob. D.R. Kelley, *Gaius Noster. Substructures of Western Social Thought*, „The American Historical Review” 84, 1979, nr 3, s. 619–648.

⁷ P. Shaw, przedmowa do piątej edycji *Principles of the Law of Scotland* George’a Josepha Bella, Edinburgh 1860, s. III, podaje datę 26 marca 1770 roku, natomiast G.W. Wilton (*idem*, *George Joseph Bell*, „The Scottish Law Review” 44, 1928, nr 525, s. 277) podaje datę 23 marca tegoż roku.

⁸ Miasto w hrabstwie Sterling.

⁹ G.W. Wilton, *George Joseph Bell*, „The Scottish Law Review” 44, 1928, nr 525, s. 277.

¹⁰ Pisarze Sygnetu (Writer to the Signet) należą do szczególnej grupy szkockich profesjonalnych prawników, którzy w przeszłości byli uprawnieni do nadzorowania wykorzystania królewskiego sygnetu — prywatnej pieczęci królów szkockich. Ich obowiązki były zasadniczo podobne do uprawnień współczesnych notariuszy w polskim systemie prawnym, część dokumentów wymagała bowiem bycia potwierdzonym przez Sygnet, czyli musiała uzyskać sankcję monarchy dla swojej skuteczności. Dziś jest to niezależne od Kolegium Adwokackiego stowarzyszenie zrzeszające profesjonalnych pełnomocników prawnych. Więcej o pierwotnej roli pisarzy sygnetu zob. H.C. Black, *Law Dictionary Containing Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence*, New Jersey 1995, s.v. *writer of signet*, s. 1238.

i prawa wyborczego¹¹. Kolejni bracia George’a to starszy od niego John¹² oraz młodszy Charles¹³ — dwaj wybitni lekarze i chirurdzy, autorzy podręczników medycznych oraz nowych procedur¹⁴. Mając na wychowaniu tak liczną grupę synów, owdowiała matka przyszłego pisarza musiała oszczędzać na jego edukacji — początkowo edukowany był w domu rodzinnym¹⁵, następnie zaś kontynuował naukę na Uniwersytecie w Edynburgu, uczęszczając najpierw w latach 1785–1786 na wykłady z filozofii, a 1787–1788 na wykłady z prawa szkockiego prowadzone przez Davida Hume’a, którego w przyszłości miał zastąpić na katedrze¹⁶. O nauce Bella na Uniwersytecie wiadomo stosunkowo niewiele, jednak George Wilton dzieli się ciekawym spostrzeżeniem, że być może młodego Josepha zainspirował starszy brat Robert, podobnie jak najmłodszego z rodzeństwa Bellów — Charlesa, którego zainteresowanie naukowe ukierunkowane na medycynę było konsekwencją wyborów innego z braci — Johna¹⁷.

George Joseph Bell ożenił się 22 października 1806 roku z Barbarą Shaw, córką prawnika Charlesa Shaw¹⁸. Z tego związku pochodziło pięciu synów oraz pięć córek, a małżeństwo skończyło się wraz ze śmiercią żony pisarza w 1827 roku¹⁹.

2. Praca zawodowa

Do grona szkockiej adwokatury Bell został przyjęty 19 listopada 1791 roku. Jego życie zawodowe zamknie się w dwóch okresach — czterdziestoletniej praktyce adwokackiej oraz dwudziestoletniej pracy dydaktycznej²⁰.

Egzamin wstępny do adwokatury Bell złożył nie tylko przed egzaminatorami rady adwokackiej, lecz także przed pełnym składem Sądu Sesji, jak to było w tamtym czasie w zwyczaju. Początek jego pracy zawodowej nie był łatwy,

¹¹ R. Chalmers, *Biographical Dictionary of Eminent Scotsmen*, Edinburgh 1853, t. 1, s. 207.

¹² John Bell (1763–1820) — szkocki chirurg, autor wielu publikacji naukowych, w tym traktatu *Discourses upon the Nature and Cure of Wounds* (Edinburgh 1795) oraz *Principles of Surgery* (Edinburgh 1801). R. Chalmers, *op. cit.*, s. 204–207.

¹³ Charles Bell (1774–1842) — szkocki chirurg, anatom i teolog. Autor atlasów anatomicznych (w tym dokumentujących poszczególne operacje) oraz studiów z zakresu neurologii, uznawany również za ojca nowoczesnej neurologii (traktat *An Idea of a New Anatomy of Brain*, 1811). Zob. J. Venita, *Sir Charles Bell: Artis extraordinaire*, „Archive of Pathology & Laboratory Medicine” 1999, nr 6, s. 463.

¹⁴ G.W. Wilton, *op. cit.*, s. 278.

¹⁵ P. Shaw, *op. cit.*, s. III.

¹⁶ W.M. Gordon, s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, red. H.C.G. Matthew, B. Harrison, Oxford 2004, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/2002>.

¹⁷ G.W. Wilton, *op. cit.*, s. 278.

¹⁸ *Ibidem*, s. 280.

¹⁹ W.M. Gordon, s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*.

²⁰ P. Shaw, *op. cit.*, s. III.

a duża konkurencja w stołecznej adwokaturze sprawiła, że Bell już w trakcie pracy palestranta zainteresował się działalnością naukową. Co ciekawe, od samego początku przedmiotem jego zainteresowania stało się prawo upadłościowe — wciąż jeszcze młoda dziedzina prawa, która została po raz pierwszy całościowo uregulowana w Szkocji na podstawie ustawy o bankructwie z 1772 roku²¹.

Praktyka zawodowa Bella ograniczała się niemal wyłącznie do pracy adwokackiej, choć należy zaznaczyć, że już po uzyskaniu wyboru na stanowisko akademickie Bell będzie jeszcze dążył do otrzymania nominacji na stanowisko sędziego Sądu Sesji, co jednak nigdy nie nastąpiło²². Przyczyną takiego stanu rzeczy miała być jego działalność jako członka różnych komisji parlamentarnych zajmujących się kwestią reformy prawa. W pierwszym okresie był on członkiem dwóch komisji, których przedmiotem miały być reformy procesu cywilnego oraz problem odwołań od wyroków Sądu Sesji do brytyjskiej Izby Lordów — w trakcie obrad Bell stanowczo sprzeciwiał się reformie Sądu Sesji polegającej na wprowadzeniu instytucji ławy przysięgłych, za co miały go spotykać pominięcia w wyborze na urząd sędziowski²³. Jednocześnie jego praca jako eksperta w procesie legislacyjnym wywarła trwały wpływ na kształt szkockiego prawa upadłościowego — w 1833 roku został mianowany przewodniczącym komisji, której zadaniem było dokonanie reformy szkockiego prawa upadłościowego, a zwieńczeniem jej prac było uchwalenie ustawy dotyczącej tej materii w 1839 roku²⁴.

W roku 1831 został wybrany na stanowisko urzędnicze²⁵ w Sądzie Sesji²⁶. Przez pierwszy okres pracy akademickiej Bell miał kontynuować praktykę adwokacką, z której jednak musiał z czasem zrezygnować ze względu na pogarszający się stan zdrowia oraz brak czasu²⁷.

²¹ G.W. Wilton, *op. cit.*, s. 279.

²² K. Reid, *George Joseph Bell's Inaugural Lecture*, „Edinburgh Law Review” 18, 2014, nr 3, s. 345.

²³ W.M. Gordon, *s.v. George Joseph Bell (1770–1843)*.

²⁴ Więcej o działalności George’a Josepha Bella zob. W.M. Gordon, *George Joseph Bell — Law Commissioner*, [w:] *idem, Roman Law, Scots Law and Legal History: Selected Essays*, Edinburgh 2007, s. 211–230.

²⁵ Bell został mianowany jednym z urzędników (*clerk*) Sądu Sesji. Było to najwyższe stanowisko urzędnicze w tym sądzie. Oprócz Bella urząd ten sprawowało jeszcze czterech innych prawników, którzy dysponowali pięcioma zastępcami (*deputy-clerk*) oraz pięcioma asystentami (*assistant clerk*). Urzędnicy ci byli mianowani przez monarchę i musieli się legitymować trzyletnim doświadczeniem w pracy adwokackiej. Ich zadaniem było opracowywanie wyroków i zarządzeń pod przewodnictwem sędziów oraz zajmowanie się administracyjną obsługą sędziów Sądu Sesji. Zob. R. Bell, *A Dictionary of the Law of Scotland*, Edinburgh 1826, s. 221–222.

²⁶ K. Reid, *From Text-Book to Book of Authority: The “Principles” of George Joseph Bell*, „Edinburgh Law Review” 15, 2011, nr 1, s. 9.

²⁷ *Ibidem*, s. 8.

3. Kariera akademicka Bella

Kiedy na początku stycznia 1822 roku słynny profesor prawa szkockiego na Uniwersytecie w Edynburgu David Hume zostaje mianowany baronem Szachownicy²⁸, na wakaty po nim swoją kandydaturę dziekanowi Rady Adwokackiej²⁹, sir Walterowi Scottowi, w niezwykle skromnych słowach przedłożył sam George Joseph Bell³⁰. Skromnych tym bardziej, że w roku 1822 ukazała się kolejna edycja jego *Komentarzy*, a sam autor był ponad pięćdziesięcioletnim adwokatem o trzydziestoletnim stażu zawodowym³¹.

Pisarz instytucjonalny miał już doświadczenie dydaktyczne, w latach 1816–1818 prowadził bowiem dla korporacji wspomnianych już Pisarzy Sygnetu wykłady z zakresu czynności prawnych (*conveyancing*), które przejął po swoim zmarłym bracie Robercie, wynagrodzenie zaś za ich prowadzenie przekazał na rzecz wdowy po bracie³².

Bell miał opinię świetnego naukowca i jednocześnie niezbyt porywającego dydaktyka³³ — jego wykłady, mimo stosunkowo wysokiej liczby zapisanych studentów, cieszyć się miały niską frekwencją³⁴. Jego grupy wykładowe liczyły

²⁸ Tym tytułem określano sędziów najwyższego sądu szkockiego, którego jurysdykcja dotyczyła spraw skarbowych. Więcej o szkockim Sądzie Szachownicy R. Bell, *op. cit.*, s. 591–594.

²⁹ Należy bowiem pamiętać, o czym już była mowa wcześniej, że wybór na stanowisko profesora prawa szkockiego na Uniwersytecie w Edynburgu był dokonywany przez radę miejską Edynburga po rekomendacji przedstawionej przez radę adwokacką. Jednocześnie zwyczajowo wskazywano dwóch kandydatów: tego, który miał być faktycznie wybrany, i drugiego, który z powodu pełnienia innej funkcji nie mógł zostać wybrany na to stanowisko. Zob. K. Reid, *From Text-Book to Book of Authority*, s. 7.

³⁰ „Przyjeżdżając dziś po południu do miasta, dowiedziałem się, że katedra profesora prawa szkockiego prawdopodobnie zwolni się z powodu powołania pana Hume’a do Sądu Szachownicy. Niektórzy z moich przyjaciół, myśląc o mnie, obawiam się, że bardziej przychylnie, niż na to zasługuję, namawiali mnie, bym zgłosił swoją kandydaturę. Wyróżnienie takim urzędem, nadane wolnym głosem Rady Adwokackiej, uważam za jeden z najwyższych zaszczytów, a mój wybór do tej funkcji za jedno z najważniejszych zaufań, jakie społeczeństwo powierzyło wyborowi naszego samorządu. Jednakże, zachęcony życzliwością moich przyjaciół i w nadziei, że w przypadku, gdy wybór padnie na mnie, będę mógł, dzięki dotychczasowemu swobodnemu i nieograniczonemu kontaktowi z moimi braćmi, uzupełnić w trakcie wykonywania obowiązków niektóre z tych braków, których jestem świadomy, zgłaszam się do rozważenia jako Kandydat”, K. Reid, *George Joseph Bell’s Inaugural Lecture*, s. 342.

³¹ *Commentaries on the Law of Scotland and on the Principles of Mercantile Jurisprudence*, Edinburgh 41821–1822.

³² W.M. Gordon, s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*.

³³ Jednocześnie inauguracyjny wykład Bella cieszyć się miał takim zainteresowaniem, że sala wykładowa nie zdołała pomieścić wszystkich zainteresowanych, wśród których znajdować się mieli nie tylko studenci, lecz także członkowie rady adwokackiej. Tak K. Reid, *George Joseph Bell’s Inaugural Lecture*, s. 343.

³⁴ T. St.J. Bates, *Mr. M’Connachie’s Notes and Mr. Fraser’s Confessional*, „Juridical Review” 25, 1980, s. 175.

128–240 studentów, co było świetnym osiągnięciem wobec faktu, że konkurencyjne zajęcia z zakresu czynności prawnych prowadził prawdziwy erudyta profesor Macvey Napier³⁵. Bell starał się pomóc swoim studentom w podejmowanych studiach nad prawem szkockim, udostępniając im porankami i wieczorami prywatną bibliotekę zawierającą zgromadzone przez siebie książki o tematyce prawniczej³⁶.

Następcą Bella na stanowisku profesora prawa szkockiego na Uniwersytecie w Edynburgu został wybrany w 1843 roku John Schank, który zapisał się w historii jako edytor ostatniego wydania *Instytucji Staira*³⁷.

4. Ostatnie dzieła instytucjonalne

Bell jest autorem aż dwóch dzieł, które uzyskały rangę prac instytucjonalnych³⁸. Pierwsze, określane także ostatnim dziełem instytucjonalnym, zostało wydane w 1800 roku jako *Treatise on the Law of Bankruptcy in Scotland*, a jego rozszerzona edycja pojawiła się w 1804 roku pod tytułem *Commentaries on the Municipal and Mercantile Law of Scotland Considered in Relation to the Subject of Bankruptcy*. W przedmowie do pierwszego wydania autor stwierdza, że żadna z gałęzi prawa handlowego, z wyjątkiem opracowanych przez Johna Millara ubezpieczeń, nie stała się przedmiotem odrębnych rozważań szkockiej jurysprudenckiej, a jego celem było przedstawienie pełnego zakresu przepisów dotyczących prawa upadłościowego w sposób, który z jednej strony będzie użyteczny dla praktyka, z drugiej umożliwi zrozumienie osobliwych zasad rządzących szkockim prawem upadłościowym. G.W. Wilton wskazuje na ogrom pracy, jaką Bell włożył w przygotowanie swojego dzieła — przedstawia w nim bowiem nie tylko poglądy wcześniejszych pisarzy instytucjonalnych, lecz także zderza je z poglądami zagranicznych prawników, na przykład Pothiera i Blackstone’a, a analizy materiału jurydycznego nie ogranicza do poglądów Sądu Sesji, lecz obserwuje również kierunek rozstrzygnięć sądów angielskich³⁹.

³⁵ J.W. Cairns, *From ‘Speculative’ to ‘Practical’ Legal Education: The Decline of the Glasgow Law School 1801–1830*, „Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis” 62, 1994, nr 3, s. 343.

³⁶ K. Reid, *From Text-Book to Book of Authority*, s. 11.

³⁷ D.M. Walker, *Legal Scholarship in Scotland in the Modern Period*, „Scottish Law Times” 1960, nr 10, s. 297.

³⁸ Oprócz wskazanych dzieł Bell jest autorem krótkiego (207 stron) traktatu prawniczego opublikowanego w 1840 r. w Edynburgu, a poświęconego najnowszym ówczesnie zmianom z zakresu postępowania egzekucyjnego i handlowego, *Commentaries on the Recent Statutes Relative to Diligence or Execution Against the Moveable Estate, Imprisonment, Cessio Bonorum, and Sequestration in Mercantile Bankruptcy*, a także wydane w 1845 r. w Filadelfii traktatu poświęconego kontraktowi kupna-sprzedaży: *The Contract of Sale of Goods and Merchandise as recognised in the Judicial Decisions and Mercantile Practice of Modern Nations*.

³⁹ G.W. Wilton, *op. cit.*, s. 280.

Drugie wydanie rozszerzonej edycji (a więc w praktyce wydanie trzecie) trafiło do rąk czytelników w 1810 roku pod tytułem *Commentaries on the Law of Scotland and on the Principles of Mercantile Jurisprudence* i ten tytuł praca Bella już zachowała. Czwarte wydanie przygotowane przez Bella ukazało się: w 1816 roku księga pierwsza i w 1819 druga i zostało zadedykowane dziekanowi Rady Adwokackiej w Edynburgu⁴⁰. Ostatnią edycją przygotowaną przez Bella była piąta z 1826 roku⁴¹.

Dzieło to dopiero w swoim drugim wydaniu uzyskało kształt holistycznego traktatu prawnego poświęconego szkockiemu systemowi prawnemu. W pierwszym wydaniu praca ta była raczej bardzo obszerną monografią poświęconą opisowi instytucji prawa prywatnego z punktu widzenia relacji dłużnika i wierzyciela oraz problemowi bankructwa. Zawierała też liczniejsze niż w wypadku poprzedników Bella odwołania do angielskiego orzecznictwa oraz wprowadzała nieznane praktyce szkockiej instytucje angielskiego prawa handlowego. Trzeba przypomnieć, że prawo handlowe, któremu w znakomitej części poświęcona jest praca Bella, było wyłączone z zakresu swoistej ochrony, jaką nad szkockim prawem prywatnym rozciągał artykuł XVIII traktatu unijnego z 1707 roku⁴².

Drugim z jego dzieł są wydane po raz pierwszy w 1829 roku *Principles of the Law of Scotland*⁴³. Ta krótka praca została przygotowana na potrzeby prowadzonych przezeń wykładów z prawa szkockiego. Jej charakter jednak przerósł początkowo zakładane wykorzystanie dzieła jedynie w procesie dydaktycznym — stało się ono bowiem cennym traktatem stanowiącym syntetyczny wykład szkockiego prawa prywatnego na początku lat trzydziestych XIX wieku, następnie zaś w miarę regularnie aktualizowanym⁴⁴.

Początkowo dzieło składało się z dziewięciuset fragmentów, jednak wydana zaledwie rok później druga edycja została znacznie rozszerzona i składała się z aż 2400 fragmentów. Sukces dzieła był efektem kolejnych wydań — trzeciego z 1833, czwartego z 1839 oraz piątego z 1860 roku⁴⁵.

W piątym wydaniu dzieło doczekało się podziału na księgi: pierwsza zajmuje się prawem zobowiązań, druga prawem rzeczowym, trzecia prawem małżeńskim, rodzinnym i spadkowym, czwarta prawem osobowym, a piąta postępowaniem sądowym oraz egzekucyjnym⁴⁶. Autorem zmian w piątej edycji był edytor tekstów oraz szwagier pisarza Patrick Shaw. Późniejszy wydawca William Guthrie, który przygotował edycję szóstą (1872), siódmą (1876), ósmą (1885), dziewiątą (1889) oraz dziesiątą (1899), zasadniczo wrócił do tekstu z roku 1839, wprowadzając

⁴⁰ *Ibidem*, s. 282.

⁴¹ W.M. Gordon, s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*.

⁴² D.M. Walker, *op. cit.*, s. 296.

⁴³ O stylu tekstu dzieła oraz zmianach w zakresie układu treści zob. K. Reid, *From Text-Book to Book of Authority*, s. 22–32.

⁴⁴ P. Shaw, *op. cit.*, s. III.

⁴⁵ *Ibidem*, s. IV.

⁴⁶ G.J. Bell, *Principles of the Law of Scotland*, Edinburgh 1860, s. VII–XXIX.

konieczne zmiany oraz dodając przepisy aktualizujące tekst⁴⁷. Ostatnia, dziesiąta, edycja dzieła opublikowana w 1899 roku została ponownie wydana w 1989 roku⁴⁸. Uzupełnieniem *Principles* był przygotowany przez Bella w trzech tomach opis spraw sądowych⁴⁹ wykorzystanych w podręczniku polegający na krótkim streszczeniu rozstrzygnięcia⁵⁰.

Bell był ceniony w swoim podejściu do prawa angielskiego — Gino Gorla stwierdza, że podejście Bella nie było nacjonalistyczne, miało przede wszystkim charakter praktyczny: pisarz nie przekreślał instytucji ze względu na jej pochodzenie, starał się raczej zobaczyć jej użyteczność oraz ewentualne jej zastosowanie w istniejącym porządku prawnym. Nie widział prawa angielskiego jako czegoś odrębnego i odizolowanego od europejskiej rodziny prawa, ale jako jego swoisty element⁵¹. Pogląd ten podziela T.B. Smith, który stwierdza, że Bell był świadom słabości prawa szkockiego w zakresie norm prawa handlowego i dlatego zbudował system szkockiego prawa handlowego, opierając się na regulacjach w tym przedmiocie z dwóch państw — potęg kolonialnych — Francji i Anglii. Wzorował się tutaj odpowiednio na Pothierze⁵² w zakresie prawa francuskiego oraz na doktrynie, którą stworzył Mansfield⁵³ w zakresie prawa handlowego w Anglii⁵⁴.

Specyfika dzieła oraz jego autora polega nie tylko na samej obszerności pracy, lecz także charakterystycznej formie, w jakiej została napisana. Praca ta w ciągu lat 1800–1810 rozrosła się z monografii do pełnoprawnego traktatu instytucjonalnego. Sam autor w momencie powstawania tego dzieła był praktykującym adwokatem, choć o jego praktyce zasadniczo nie ma żadnych bardziej szczegółowych informacji — w odróżnieniu do innych pisarzy instytucjonalnych jak Erskine czy Bankton, którym praca w palestrze pozwoliła na zgromadzenie znacznych majątków. Wiadomo jednak, że był on przede wszystkim profesorem prawa, a jego kontakt z praktyką był w czasie przygotowywania *Principles* oraz kolejnych edycji *Komentarzy* coraz rzadszy, co różni go od sylwetek poprzed-

⁴⁷ W.M. Gordon, s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*.

⁴⁸ K. Luig, *Assignment*, [w:] *A History of Private Law in Scotland: Introduction and Property*, red. K. Reid, R. Zimmermann, Oxford 2000, s. 418.

⁴⁹ G.J. Bell, *Illustrations from Adjudged Cases of the Principles of the Law of Scotland*, Edinburgh 1836–1838.

⁵⁰ K. Reid, *From Text-Book to Book of Authority*, s. 11–12.

⁵¹ G. Gorla, *Bell, One of the Founding Fathers of the Common and Comparative Law of Europe*, „Juridical Review” 1982, s. 136.

⁵² R.J. Pothier, *Traité des obligations*, Orleans 1761. Więcej o Pothierze R. Wojciechowski, A. Kaczmarczyk, *Robert Joseph Pothier (1699–1772)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 21, 2012, nr 1, s. 5–49.

⁵³ Główną zasługą lorda Mansfielda, sprawującego funkcję lorda kanclerza (*de facto* ministra sprawiedliwości w osiemnastowiecznej Anglii), była reforma prawa handlowego, które do jego czasów wciąż oparte było na średniowiecznym *lex mercatoria*, co utrudniało obrót handlowy z krajami Europy kontynentalnej, mającymi już podstawy nowoczesnego prawa handlowego oraz prawa morskiego. Więcej o lordzie Mansfieldzie: T. Lowry, *Lord Mansfield and the Law Merchant: Law and Economics in the Eighteenth Century*, „Journal of Economic” 1973, nr 7, s. 605–622.

⁵⁴ T.B. Smith, *British Justice: The Scottish Contribution*, London 1961, s. 16.

nich pisarzy instytucjonalnych⁵⁵, którzy podczas tworzenia swoich dzieł byli na ogół u schyłku swoich lat, ale wciąż praktykowali⁵⁶. Jednocześnie jednak prawo szkockie w ciągu siedemdziesięciu lat dzielących pierwsze, pośmiertne, wydanie dzieła Erskine’a oraz ostatnie z wydań dzieł Bella doprowadziło do znacznego rozwoju oraz jednoczesnego skomplikowania się szkockiego systemu prawnego, który w wielu miejscach przechodził proces gwałtownej harmonizacji z rozwiązaniami znanymi z prawa angielskiego bądź też przemian wynikających z prawotwórczej działalności brytyjskiego parlamentu. Celem Bella nie było całościowe opracowanie systemu prawa szkockiego w formie podobnej do tych, które znał z dzieł Staira, Erskine’a czy Banktona, lecz raczej przejście do bardziej nowoczesnej w jego ocenie formy komentowania poszczególnych gałęzi prawa, co pozwalało na bardziej szczegółowe podejście do opisywanej materii. Szczęśliwie Bell osiągnął w tym zakresie sukces jedynie w pierwszym wydaniu swojego dzieła, a następujące po nim rozszerzone wydania przekształciły zakładaną przez autora początkowo monografię dotyczącą prawa upadłościowego w ostatni holistyczny traktat prawniczy poświęcony szkockiemu systemowi prawa prywatnego.

Zakończenie

George Joseph Bell, ostatni niekwestionowany pisarz instytucjonalny — jak go określił T.B. Smith⁵⁷ — zmarł w roku 1843⁵⁸, po dłuższej chorobie, która w 1841 roku wywołała u niego ślepotę⁵⁹. Jednocześnie jego myśli inspirowały ówczesnych prawników oraz pokolenia ich następców. Tytułem zakończenia warto wspomnieć, że sława Bella, oraz jego dzieła, wykroczyła poza Szkocję — *Komentarze* były bowiem jednym z najczęściej cytowanych źródeł w pierwszej monografii poświęconej prawu amerykańskiemu, a zakaz cytowania i kierowania się angielskimi precedensami sprawił, że jurysprudencja młodego amerykańskiego narodu, budująca dopiero własny system prawny, z przychylnością spoglądała na podobny kulturowo oraz ceniony intelektualnie wzór szkockiego systemu prawnego, co w konsekwencji prowadziło nawet do cytowania opinii szkockich prawników w *ratio legis* decyzji stanowych sądów najwyższych w XIX wieku⁶⁰.

⁵⁵ Tytułem przypomnienia wypada jedynie zaznaczyć, że Stair wydał pierwsze wydanie instytucji w 1681 r., czyli krótko po przejściu na emeryturę po sprawowaniu urzędu prezydenta Sądu Sesji. Bankton natomiast, publikując swoją pracę w okresie 1751–1753, był wziętym adwokatem, dzieło zaś profesora Erskine’a, zgodnie z jego życzeniem, zostało opublikowane dopiero po śmierci.

⁵⁶ T.B. Smith, *Presidential Address: Authors and Authority*, „Journal of the Society of Public Teachers of Law” 12, 1972–1973, s. 17.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 10.

⁵⁸ P. Shaw, *op. cit.*, s. IV.

⁵⁹ W.M. Gordon, s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*.

⁶⁰ C.P. Rogers, *Scots Law in Post-Revolutionary and Nineteenth-Century America: The Neglected Jurisprudence*, „Law and History Review” 8, 1990, nr 2, s. 207–208.

Bibliografia

- Bates T. St.J., *Mr. M'Connachie's Notes and Mr. Fraser's Confessional*, „Juridical Review” 25, 1980.
- Bell G.J., *Commentaries on the Law of Scotland and on the Principles of Mercantile Jurisprudence*, Edinburgh 1804, 1810, 1816, 1819, 1826.
- Bell G.J., *Commentaries on the Recent Statutes Relative to Diligence or Execution Against the Moveable Estate, Imprisonment, Cessio Bonorum, and Sequestration in Mercantile Bankruptcy*, Edinburgh 1840.
- Bell G.J., *The Contract of Sale of Goods and Merchandise as recognised in the Judicial Decisions and Mercantile Practice of Modern Nations*, Philadelphia 1845.
- Bell G.J., *Illustrations from Adjudged Cases of the Principles of the Law of Scotland*, Edinburgh 1836–1838.
- Bell G.J., *Principles of the Law of Scotland*, Edinburgh 1829, 1830, 1833, 1839, 1860, 1872, 1876, 1885, 1889, 1899, 1989.
- Bell R., *A Dictionary of the Law of Scotland*, Edinburgh 1826.
- Black H.C., *Law Dictionary Containing Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence*, New Jersey ¹¹1995.
- Cairns J.W., *From 'Speculative' to 'Practical' Legal Education: The Decline of the Glasgow Law School 1801–1830*, „Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis” 62, 1994, nr 3.
- Cairns J.W., *Institutional Writings in Scotland Reconsidered*, [w:] *New Perspectives in Scottish Legal History*, red. A. Kiralfy, H.L. MacQueen, London 1984.
- Chalmers R., *Biographical Dictionary of Eminent Scotsmen*, Edinburgh 1853.
- Gordon W.M., s.v. *George Joseph Bell (1770–1843)*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, red. H.C.G. Matthew, B. Harrison, Oxford 2004, <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/2002>.
- Gordon W.M., *George Joseph Bell — Law Commissioner*, [w:] W.M. Gordon, *Roman Law, Scots Law and Legal History — Selected Essays*, Edinburgh 2007.
- Gorla G., *Bell, One of the Founding Fathers of the Common and Comparative Law of Europe*, „Juridical Review” 1982.
- Kelley D.R., *Gaius Noster. Substructures of Western Social Thought*, „The American Historical Review” 84, 1979, nr 3.
- Lowry T., *Lord Mansfield and the Law Merchant: Law and Economics in the Eighteenth Century*, „Journal of Economic” 1973, nr 7.
- Luig K., *Assignment*, [w:] *A History of Private Law in Scotland: Introduction and Property*, red. K. Reid, R. Zimmermann, Oxford 2000.
- Luig K., *The Institutes of National Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, „Juridical Review” 17, 1972.
- Reid K., *From Text-Book to Book of Authority: The Principles of George Joseph Bell*, „Edinburgh Law Review” 15, 2011, nr 1.
- Reid K., *George Joseph Bell's Inaugural Lecture*, „Edinburgh Law Review” 18, 2014, nr 3.
- Rogers C.P., *Scots Law in Post-Revolutionary and Nineteenth-Century America: The Neglected Jurisprudence*, „Law and History Review” 8, 1990, nr 2.
- Shaw P., *Introduction*, [w:] G.J. Bell, *Principles of the Law of Scotland*, Edinburgh 1860.
- Smith T.B., *British Justice: The Scottish Contribution*, London 1961.
- Smith T.B., *Presidential Address: Authors and Authority*, „Journal of the Society of Public Teachers of Law” 12, 1972–1973.
- Szymura M., *Adwokat, sędzia, pisarz instytucjonalny: życie i twórczość Andrew MacDoualla, lorda Banktona (1685–1760)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 73, 2021, nr 1.

- Szymura M., *John Erskine z Carnock (1695–1768): adwokat, profesor Uniwersytetu w Edynburgu, pisarz instytucjonalny*, „Prawo” 332, 2021.
- Venita J., *Sir Charles Bell: Artis extraordinaire*, „Archive of Pathology & Laboratory Medicine” 1999, nr 6, <https://meridian.allenpress.com/aplm/article/123/6/463/452237/Sir-Charles-Bell-Artist-Extraordinaire>.
- Walker D.M., *Legal Scholarship in Scotland in the Modern Period*, „Scottish Law Times” 1960, nr 10.
- Wilton G.W., *George Joseph Bell*, „The Scottish Law Review” 44, 1928, nr 525.
- Wojciechowski R., Kaczmarczyk A., *Robert Joseph Pothier (1699–1772)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 21, 2012, nr 1.

George Joseph Bell (1770–1843): The Last Scottish Institutional Writer

Summary

The subject of the article is the figure of George Joseph Bell — professor of Scottish law at the University of Edinburgh and author of two final Scottish institutional works: *Principles of the Law of Scotland* and *Commentaries on the Law of Scotland and on the Principles of Mercantile Jurisprudence*. The publication of both works in the first half of the nineteenth century marks a unique caesura in the history of Scottish law — both the level of complexity of the legal system and the significant convergence of Scottish law and solutions known to English law resulted in a lack of both need and opportunity for a comprehensive treatment of the Scottish law system in the form of a holistic legal treatise. G.J. Bell's unfulfilled dream of becoming a judge of the Court of Session enabled him to refine his monograph on insolvency law to the level of just such a treatise, which consequently acquired the status of an institutional work and secured for the author a place in the history of Scottish law which is not given to every judge of even the highest of courts.

Keywords: Scots law, mixed jurisdictions, institutional writer, George Joseph Bell, *Principles of the Law of Scotland*, *Commentaries on the Law of Scotland and on the Principles of Mercantile Jurisprudence*.

George Joseph Bell (1770–1843): der letzte schottische institutionelle Schreiber

Zusammenfassung

Der Artikel ist George Joseph Bell – dem Professor für schottisches Recht an der Universität von Edinburgh gewidmet. George Joseph Bell ist Verfasser der zwei letzten schottischen institutionellen Werke: der Grundsätze des schottischen Rechts sowie der Kommentare zum schottischen Recht und zu den Grundsätzen des Handelsrechts. Die Publikation dieser Werke in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts stellt eine besondere Zäsur in der Geschichte des schottischen Rechts dar – sowohl die Komplexität des rechtlichen Systems, als auch eine bedeutende Annäherung des schot-

tischen Rechts an die Lösungen des englischen Rechts führten dazu, dass es wie an dem Bedarf, so auch an der Möglichkeit fehlte, das System des schottischen Rechts in der Form einer holistischen rechtlichen Abhandlung zu bearbeiten. Da der Traum von G.J. Bell, Richter am *Court of Session* zu werden, in Erfüllung nicht ging, hatte er die Gelegenheit, seine Monographie über das Insolvenzrecht zu einer solchen Abhandlung zu vervollkommen. Folglich wurde sie zu einem institutionellen Werk und sicherte dem Verfasser einen Platz in der Geschichte des schottischen Rechts, was nicht jedem Richter, auch der höchsten Instanz, gegeben ist.

Schlüsselwörter: schottisches Recht, hybrides Rechtssystem, institutioneller Schreiber, George Joseph Bell, *Principles of the Law of Scotland*, *Commentaries on the Law of Scotland and on the Principles of Mercantile Jurisprudence*.